

ע"ד כשרות הגבינה הקשה לפכה

הרב צבי שטר

א. בשנים האחרונות הונהג כבתי החרושת לטחינת הגבינה הקשה, שתחת מלהשתמש ברעננע"ט (הבא מקיבת כהמה) להעמיד את החרב, ולשנותו לגבינה. משתמשים ברעננע"ט, הוא ענזי"ם הנפלט מפאנזי שגדלו כתערובת של גלוקו"ס ועוד דברים אחרים. אותו הגלוקו"ס נעשה מפאנזי"ט סטארין שהכניסו לתוכו טערמעמיל, (ויכואר עוד מזה להבין בהמשך הדברים.) ואותו הטערמעמיל הוא ענזי"ם הנפלט מהפאנזי"ט. הרי בגלוקו"ס, המעורב עם סא"י, הנוה מקום עשיית הרענעליע"ז הנה הוא כהאפ, עפ"י רוב, הגלוקו"ס הזה (שהכל מתחיל ממנו) נעשה הוא מדגן, שמערכים אותו עם מים ומייבשים אותו בתנור, וקיימת אפשרות חזקה שמסתמא אותו הגלוקו"ס חמץ דגן גמור הוא. ואף שמערכים סא"י עם הדגן הזה, מכ"מ הדגן הוא הרוכ, וא"כ, הוא חמץ בעין; א"נ אפילו אם הסא"י הוא הרוב, והדגן הוא המיעוט, מכ"מ, הדגן כודאי נותן טעם הוא באותה התערובת, והרינא קיי"ל (ביג"ד רס"י צ"ח) הטעבע"ק דאורייתא הוא, וממילא נראה פשוט, שכל הפאנזי שגדלו באותה התערובת האסורה, דינם ג"כ כמותה, וכמו דקיי"ל בבעקטירי"א הגדלים בעיסה של חמץ שאף אותם הבעקטירי"א דינם ג"כ כחמץ, ובהאי"א פ"ק דביצה, דיש חומר בשאר (מה שאין בחמץ) שהימונו קשה, ומיטמונו יעשהי ההלכה, החמץ (של השאר) הוא הפועל להחמיץ להעיסות האחרות, ולשנותו יפלא, והלא דבר ידוע הוא שלא הדגן החמציני פועל להחמיץ, אלא הבעקטירי"א החיים הנמצאים בתוכו, אלא ודאי מוכח, כי הבעקטירי"א, הנה העיסה שלחמץ - דינו ג"כ כחמץ, ואין חידוש זה מצמצם דוקא לא, אלא הנהגה אלא הלכה היא הנוהגת בכל איסורי תורה, וכדברי הגאון ר' חיים עזר ב"ר אביעזר, [הו"ד במאמרנו בענין השתמשות בענזי"מ"ז להכנת מאכלות כשרים, נדפס במסורה, חוברת א' אות ח"ת].

ואף דיש מקום לחלק קצת ולהפריד בין הרבקים ולומר, דשאני הכא, שהפאנזי הגדלים בתוך התערובת ניכרים הם קצת, וממילא נכדלים ונפרדים הם מגופה של התערובת, יותר מאשר הבעקטירי"א הגדלים בתוך העיסה [עיי"ש במאמרנו הנ"ל, בהערה ט"ת], אך מכ"מ נראה שא"א להקל על סמך הכדל דק שכוה, שכאמת יש מקום גדול לרון בו.

ומעתה כודאי עלינו לומר שאף הענזי"ם טערמעמיל הנפלט מהפאנזי

האלה שגדלו על התערובת הזאת. הוא ג"כ אסור כא"י חמץ. כי עלינו לדון כאיסור שנשתנה, ובמשנ"ב (סי' רט"ז) הביא לדינא הכרעת הפרמ"ג להחמיר בזה בכל איסורי דאורייתא [עיי"ש במאמרנו הנ"ל, אות ט"ז].

ב. וא"א להתיר בזה מטעם זוז"ג, [שהפאנגיי לא יפליט את הטערמעמיל אא"כ יגדלו בתערובת שיש בו גם הגלוקו"ס של חמץ וגם הסא"י]. הכלל זה לא שייכא אלא כנוגע לדין יוצא מן האסור, שבמקום שדבר מאכזר יצא מן האסור ומן המותר, אין בו איסור זה של יוצא אינן בדבר המעמיד, שכשיש בו רברים הגורמים - בצירופם יחד - להעמדה, שלא יהא נזהג בזה דינא רדבר המעמיד. אבל כנ"ד, אין כאן העמדה, אלא אררבא. הפאנגיי מוונים הם מהתערובת הזאת, ועי"כ, זה מאפשר להם להפליט את הענוי"ם (טערמעמיל) שימשו כדבר המעמיד, לשנות את צורת הפאטיט"ו סטארץ' לגלוקו"ס, ומאחר שאינם ניכרים להדיא כדבר-נפרד העומד בפניע, אין לדין כה"ג ככהמה שנחפטמה ממאכ"א עם מאכלות כשרים, אלא כאיסור שנשתנה, [וכמבואר כל זה במאמרנו הנ"ל, אות ח"א], ובמאמרנו שבנין סתם יינם שנשתנה לחומץ, אות י"ב. דברי הגאון בעל מנחת יצחק (ח"י סי' ל"ה) בזה צע"ג.]

ג. ומעתה, עלינו לאסור אף את הגלוקו"ס שהועמר ע"י הטערמעמיל. כדן דבר המעמיד, דקיי"ל בעלמא דאפילו נאלף לא בטיל, וממילא עלינו לאסור אף את הרענעלי"ז (אשר הוא הענוי"ם הנפלט מהפאנגיי שגדלו בתערובת של הגלוקו"ס האסור הזה עם הסא"י ועוד מרכיבים, שהגלוקו"ס בודאי נותן טעם באחת התערובת, וממילא כל הפאנגיי הגדלים שבה דינם כגוף התערובת האסורה, וממילא הרענעלי"ז הנפלט דינו כאיסור טע"ס, והכל כנ"ל באות א'). ואף דאין אוכלים את גוף הרענעלי"ז, אלא משתמשים בו כדבר המעמיד לעשות מהחלב גבינה קשה לפסח ולשאר ימות השנה, הלא קיי"ל דדבר המעמיד לא בטל, ואף דזה כבר מעמיד דמעמיד, שהרי הטערמעמיל, [שבחמו עליו דין של חמץ] מעמיד את הפאטיט"ו סטארץ', עד שהשתנה לגלוקו"ס, ואותו הגלוקו"ס השתנה לרענעלי"ז, ועכשיו אותו הרענעלי"ז משמש כדבר ומעמיד, לשנות את החלב לגבינה קשה, ונמצא שזה תרי משנה. מבי"מ ע"י מ"א להל' פסח (סי' תמ"ב סק"ט) בשם הראב"ן, דאפילו עד ארבע וחמש פעמים ג"כ יש לאסור במעמיד דמעמיד בחמץ, ואף שהט"ז ליו"ד (סוף סי' קט"ו) הביא בשם הב"י, דמי שהעמיד חלב כחלב חמוץ של עכ"ס, ולקח מחלב זה והעמיד בו אחר, ומאחר אחר, שמותר ליקח חלב שלישי זה ולהעמיד בו ולאכלו, דלאחר זה ג"פ כבר כלה חלב של עכ"ס, עיי"ש בדגמיה דקולא זו שייכא דוקא כחלב עכ"ס, שאינו אסור רק מספק,

אלא דיש לפקפק בזה קצת, דהלא דכרעת הפרמץ להקל ברכבן הוא במקרים הודדים של אי דרבנן, אבל כאן דבר אנו מוספים להקל במליוני חתיכות של גבינה קשה בעד כל כלל ישראל שבעל זוג רלים כולו, אך מכ"מ נראה דה"פ אין מחייבים לפרסם איסור על הגבינות והקיימות כעת, אך מכאן ולהבא בודאי יש לחקן אח הנוצב ושלא להשתמש ברענעלי"ז, אלא בענויים אחר שאין בו חשש.

ז. ולכסוף כדאי להעיר עוד, שהגלוקר"ס (של י"ק) שהכנסנו לתוכו אח הפאנג'יי אשר הפליטו את הטעומעמ"ל, אותו הגלוקר"ס בעצמו אינו בודאי חמץ, כי אף שעפ"י הרוכ באותם המקומות שביוראפ מסתמא הוא בא כהרגן, אין זה מן ההכרח שהרגן הוא החמץ קודם שהסירו ממנו את הגלוקר"ס, כי אמרו לנו המומחים שמקודם מערכים מים כרגן, ואח"כ מייבשים אותו בתנור, וקיימת אפשרות שהייבוש נעשה בתנור באופן שהרגן נאפה, וכל שנאפה, שוב אינו בא לידי חימוץ, ואין שמה אלא חשש של געבראק"ס בעד החסידים הנוהגים להחמיר בזה, וממילא, אף דהוא [לפי חומרתם] ספק חמץ, וסד"א לחומרא, מב"מ הטערמעמ"ל (היוצא מהפאנג'יי שגדלים בגלוקר"ס הזה) בטל הוא בששים כשמכניסים אותו בפאטיט"ו ס., אלא שאינו מחבטל מטעם מעמיד, ומאחר שכל האיסור דמעמיד אינו אלא דרבנן, י"ל דבכה"ג אינו אלא ספק מעמיד וסד"ר לקילא [וכנ"ל אות ד']. ואין להחמיר אפילו מטעם נחגלגל, דלא נולד אצלנו הספק קודם שהכנסנו את הטעומעמ"ל אל תוך הפאטיט"ו ס., דנימא דהי' לנו להחמיר או בספקא דאורייתא, אלא שזה עכשיו טעולד לנו הספק - בשעה שכל הרענעלי"ז כבר מונח לפנינו, וכעת - מתחילת לי"ח הספק - הוא ספקא דרבנן (מטעם ספק מעמיד, וכנ"ל) ולקולא, אך בנוגע לז' ספק הזה, מסתברא שנוכל לבררו בנקל עפ"י שיחת מלפנינו ליהראפ על כמה דקות, וכל שאפשר לבררו בנקל, אין לדנו כספקא דרבנן בכוי להקל בו, וכמבואר בפוסקים.

הוא דלכאורה יש מקום לטעון ולומר, שהגלוקר'ס שנוצר מהפאטיט'ו סטארין ע"י העמדת הטערמעמיל יש להתיר מטעם זד"ג, שנוסף על הטערמעמיל גם מכניסים שמה אמ"ג (A.M.G.) שהוא ענזיים שני, ושני הענזיים בחד פועלים לשנות את הפאטיט'ו סטארין ולאשווי לגלוקר'ס. לפיכך יהו ממש ענין זד"ג כדבר המעמיד וצ"ל מותר, וכי לפי דעת המומחים והשערחס, הטערמעמיל כלי האמ"ג לא היה יכול להתל את השינוי מהפאטיט'ו סטארין לגלוקר'ס, וא"כ הוא באמת זד"ג.

ואין לטעון ולומר שאף לגבי הענזיים הזה השני - אמ"ג, ג"כ קיימת אפשרות שדינו כחמץ, שהרי כההליך עשייתו מתחילים כזה שמכניסים טערמעמיל כפאטיט'ו סטארין וכזמננו זה בודאי בלתי-אפשרי הוא לברר ע"ד אותו הטערמעמיל - אם בא ממקור של חמץ א"ל, וא"כ י"ל שכל אמ"ג שבעולם יהי דינו כספק חמץ, אך נראה דז"א, שהרי מכוואר בדרכ"ת (סוף סי' פ"ז), שכל הפוסקים תפסו לדגא, שכל החומרא של דבר המעמיד, שאפילו באלף לא בטל, אינו אלא מדרבנן, וממילא נראה פשוט, כדבר המעמיד שיש בו ספק איסור, דיש להכריע להקל, מטעם ספקא דרבנן לקולא, וממילא עלינו לתפוס, שכל אמ"ג שבעולם (שתמיד משתמשים בו כדבר המעמיד, כלומר, תמיד יש הדבה יותר מששים כנגדו) כשר הוא.

ומאחר שכן, שהכרענו על האמ"ג שהוא כשר מספק, היו לנו להתיר אף לגלוקר'ס שבא מהפאטיט'ו סטארין ע"י צירוף העמדת הטערמעמיל האמ"ג בחד, כדין זד"ג.

הוא אף, דא עקא, שאין זדקים שני הענזימים הללו אל תוך הפאטיט'ו סטארין בבת אחת, דמתחילה מכניסים את הטערמעמיל אל הפאטיט'ו ס, והוא נהפך לדעקסטריין, ורק אח"כ מכניסים את האמ"ג אל הדעקסטריין, והוא נהפך לגלוקר'ס, ואילו לא היו הדעקסטריין משמש לשוכ תכלית אחרת חנין מזו, להמשיך בה הלאה, ולשנותה לגלוקר'ס ע"י שמכניסים לתוכה את האמ"ג, היו החשכון צודק, דשפיר דהוי דינו כזד"ג, אפילו בהכניסו את שני המעמידים כזה אחר זה, אבל מאחר שהדעקסטריין משמש אף לדברים אחרים (להכנת מאכלים אחרים), נמצא, שכשעה שהכניסו את הטערמעמיל אל תוך הפאטיט'ו ס, ונהפך לדעקסטריין, ועדיין לא היתה באותה שעה שום ענין של זד"ג, עלינו לאסור את הדעקסטריין, דליכא אלא חד גודס של טערמעמיל של חמץ, ודבר המעמיד אפילו באלף לא כטיל, ושוב אח"כ כשמכניסים את הענזיים אמ"ג אל תוך הדעקסטריין לשנותו לגלוקר'ס, זה כבר לא יועיל

להתירו, המאכל אסור שהועמד עליו עניינים כשר (כאמ"ג), שאנו מתירים אותו מטעם ספק מעמיד, וכנ"ל אות ה') נישתנה, אין בזה מקום להתיר.

וממילא, כל שנחבס יאותרו הגלוקוזים אסור הוא. למרות מה שאח"כ מערבים אותו עם מלה ועם סא"י ועם עוד נוטרענט"ס, ומכניסים אל תוך התערובת הזאת חידקים (המפליטים את הענזיזים רענעליזי), לכאורה עלינו לדון את כל אותה התערובת כהתערובת של איסור (מדין טעכע"ק), ועל הרענעליזי הנפלט כאיסור שנשתנה, שעדיין נשאר באיסורו הראשון, וממילא עלינו לאסור את כל הגבינות שהועמדו ברענעליזי הזה מלאכלם כפסח, דדבר המעמיד אפילו באלה לא בטל.

ו. והמקום היחיד להקל בזה הוא עפ"י דברי הפרמ"ג לאור"ח סי' רט"ז, שהכריע להלכה - בקשר למחלוקת הראשונים שהביא המג"א שמה לענין איסור שנשתנה - להחמיד בדאורייתא ולהקל בדרכנן, ואין זה מטעם סד"ר לקולא, דכספק דאורייתא שנתגלגל להיות סד"ר ס"ל לכמה פוסקים דלא אזלינן לקולא, וכאן הביא המשנ"כ את הכרעת הפרמ"ג להקל בדרכנן - לא רק באיסור דרכנן שנשתנה, אלא אף בא"י דאורייתא שנשתנה, וכעת רוצים לעדכו אל תוך היתר באופן שיהיו שמה ששים, וכדאי יבטל, אלא שאין מבטלין איסור לכתחילה (- מדרכנן), וכזה ג"כ הכריע הפרמ"ג להקל, לתפוס ולומר בנוגע לכל ענייני דרכנן, הכל שנשתנה האיסור - הרי הוא מותר, ועי"ש עוד כפרמ"ג במשבו"ז שהקיל ע"ה יצאנו, דלדעת הש"ך ליו"ד סי' צ"ה בשם האו"ה, הכל שיש שמה ששים, אע"פ שיהיו נותן טעם ביותר מס', אין האיסור בזה אלא מדרכנן דאף ככה"ג - אפילו באיסור דאורייתא, יש להקל - כנשתנה, הכל בדרכנן יש להקל כנשתנה, ובעתה נ"ל ההו"ע כנד"ר, שהטערמעמ"ל (של חמץ) מעמיד את הפאטיט ד' סטאד"ן לשנתו לדעקסטריין, ואח"כ - הרענעליזי מעמיד את החלב לשנתו לגבינה קשה, ותמיד יש הרכה יותר מששים, ונמצא שכל הדיון בזה הוא אך בדרכנן, מטעם מעמיד, והכא בזדאי נשתנה האיסור, שהרי הענזיזים הנפלט מהחידקים הוא שונה לגמרי בטעמו וכמראיתו וכאופיו וכמהותו הכימי וכו' וכו' מכפי מה שהיתה התערובת הראשונה אשר הכנסנו את החידקים אל תוכו [וכרוכ המקרים כן הוא בענזימ"ז, ואף כאן כן הדבר], וממילא יש לסמוך על הכרעת הפרמ"ג (שהוכאה להלכה כמשנ"כ) שכל בדרכנן יש להקל באיסור שנשתנה, [ועמש"כ מזה כמאמרנו הנ"ל בעין הענזימ"ז, אות טי"ח, והערה טי"ח; וכמאמרנו שבענין החומץ הנעשה מסתם יינם, אותיות י"ב ו"ג].